

Krunoslav Matešić

UDK: 159.9.072.59(497.5)
Izvorni znanstveni članak
Rukopis prihvaćen za tisak: 14.6.2011.

ČESTINA UPORABE PSIHODIJAGNOSTIČKIH SREDSTAVA U REPUBLICI HRVATSKOJ – PREGLED AKTUALNOG STANJA

Sažetak

Stalni odbor za testove i testiranje (SCTT) Europske federacije psiholoških udruga (EFPA) tijekom 2009. godine anketirao je psihologe u sedamnaest zemalja članica. Rezultati ankete bit će zbirno obrađeni i objavljeni tijekom 2010. godine. Nosiocima anketiranja u nacionalnim okvirima dopušteno je obrađivati i objavljivati vlastite rezultate.

Anketa je sadržavala ukupno 33 pitanja. U pojedinim zemljama bilo je organizirano elektroničko prikupljanje podataka, dok je u Republici Hrvatskoj poslano 1.700 tiskanih anketnih upitnika. Vraćeno ih je 327 (19,23%). U svih 17 zemalja bilo je vraćeno 12.606 odgovora. Za velike zemlje uzeto je u obzir po 400 slučajno odabranih odgovora, tako da je uzorak koji je podvrgnut statističkoj obradi iznosio 5287.

EFPA je slično anketiranje provela 1999. godine (Muniz i sur., 2001.) i u njemu je također sudjelovala i Hrvatska.

U ovom prikazu analizirani su odgovori samo na jedno pitanje: „Navedite tri testa koja najčešće koristite u obavljanju svog posla.“

Budući da je u obje ankete bilo postavljeno ovo isto pitanje, aktualni podaci omogućuju usporedbu sa stanjem od prije deset godina. U Hrvatskoj se u 2009. pojavljuje šest testova koji su bili navedeni i 1999., dakle Hrvatska ide u red zemalja s vrlo stabilnom rang-listom najčešće rabljenih psihodijagnostičkih sredstava.

Ključne riječi: psihologijski testovi; psihodijagnostička sredstva; psihodijagnostika; primijenjena psihologija.

U sklopu Europske federacije psiholoških udruga (*European Federation of Psychological Associations* – EFPA) djeluje, između ostalih, Stalni odbor za testove i testiranja (*Standing Committee for Tests and Testing* – SCTT). Glavna je zadaća SCTT-a promicanje i poboljšavanje kvalitete psihologijskih testova, te opće unaprjeđenje postupaka njihove primjene.

Među zemljama članicama EFPA-e Komitet je u dva navrata proveo anketiranje o različitim problemima razvoja i uporabe psihologijskih testova. U prvom ispitiva-

nju provedenom 1999. godine, u šest zemalja, bila je uključena i Republika Hrvatska (Matešić, 1999., Muniz i sur., 2001.).

Godine 2009. Stalni komitet proveo je novo anketiranje, ovaj put u sedamnaest zemalja, i ponovno je bila uključena i Republika Hrvatska. Preliminarna obrada rezultata ove ankete predstavljena je na 7. konferenciji Međunarodne komisije za testove, koja je održana u Hong Kongu od 19. do 21. srpnja 2010. (Evers i sur., 2010.). Cjelovit izvještaj priprema se za objavljivanje u časopisu *European Journal of Psychological Assessment*. Nosioci anketiranja slobodni su obrađivati i objavljivati vlastite rezultate.

U anketiranju provedenom tijekom 2009. u pojedinim zemljama bilo je organizirano internetsko prikupljanje mišljenja i podataka, dok smo mi poslali 1700 tiskanih anketnih upitnika s priloženom kuvertom s plaćenim odgovorom. Kod nas je tako postignuta potpuna anonimnost odgovora. U skladu s preporukama voditelja cijelog postupka anketom nisu bili obuhvaćeni visokoškolski nastavnici, psiholozi u istraživačkim centrima i umirovljenici. Cilj je bio prikupiti stajališta i podatke od psihologa koji rade u praksi. Bilo je vraćeno od 7 do 40% odgovora, kod nas ih je vraćeno 19,23% (327). U prvom anketiranju u Republici Hrvatskoj bilo je poslano 1.228 upitnika, a vratilo ih se 218 (17,5%).

U odnosu na 1999., kada je bilo postavljeno 25 pitanja, sada su bila postavljena 32 pitanja; uglavnom su dodana pitanja vezana uz kompjutorsko i internetsko testiranje. U oba slučaja traženo je da se navedu tri najčešće rabljena psihodijagnostička sredstva u vlastitom svakodnevnom radu.

Tablica 1. Zemlje zastupljene u anketiranju 2009., kurzivom su istaknute zemlje u kojima je provedeno anketiranje 1999. godine.

- Austrija
- Belgija (*flamansko područje*)
- Hrvatska
- Češka
- Njemačka
- Grčka
- Litva
- *Nizozemska*
- Norveška
- Poljska
- Rumunjska
- Slovačka
- *Slovenija*
- *Španjolska*
- Švedska
- Turska
- Ujedinjeno Kraljevstvo

U ovom priopćenju bit će analizirani odgovori na samo jedno pitanje: „Navedite tri testa koje najčešće koristite u obavljanju svoga posla.“

Tablica 2. Rang-lista 10 testova koje su najčešće rabili psiholozi u RH 2009. godine

1. Ravenove progresivne matrice(RPM)	118
2. Bender geštalt test crteža	88
3. Wechslerovi testovi inteligencije za djecu	72
4. Eysenckov upitnik ličnosti (EPQ)	69
5. Plutchikov indeks emocija (PIE)	59
6. MMPI-2	55
7. 16 PF	30
8. Razvojni test – Čturić (RTČ)	29
9. Kognitivno-neverbalni test (KNT)	25
10. Wechsler-Bellevue II (W-B II)	18

Naši su psiholozi u svojim odgovorima naveli nazive ili kratice za 92 testa koja su se mogla prepoznati. Bilo je, naime, i nekoliko odgovora tipa ‘testovi ličnosti’ ili ‘testovi sposobnosti’ te nekoliko kratica koje se mogu višeznačno interpretirati.

Tablica 3. Rang-lista 10 testova koje su najčešće rabili psiholozi u Hrvatskoj 1999. godine (Matešić, 1999.).

1. Eysenckov upitnik ličnosti (EPQ)	108
2. MMPI	96
3. Standardne progresivne matrice (SPM)	94
4. Revidirana serija Beta	77
5. Bender geštalt test crteža	74
6. Plutchikov indeks emocija (PIE)	57
7. WAIS-W-B II	57
8. Cornell indeks	44
9. Problemni test	35
10. Test nizova	30

U Nizozemskoj, Španjolskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu na rang-listi 10 najčešće rabljenih testova u oba ispitivanja nalazi se njih osam.

Uspoređeno s prethodnom anketom, u Hrvatskoj se u 2009. pojavljuje šest testova koji su bili navedeni i 1999. Ista je situacija i s Belgijom. Ovo je navelo autore aktualne analize (Evers i sur., 2010.) na zaključak da Belgija i Hrvatska idu u red zemalja s vrlo stabilnom rang-listom najčešće rabljenih instrumenata.

U proteklih desetak godina, dakle u vremenu između ovih dviju anketa, u Republici Hrvatskoj vrlo je unaprijeđena ukupna psihološka djelatnost. Za psihologiju se obično kaže da je istodobno i znanost i zanat ili struka. No razvoj primijenjene psihologije u svim je zemljama u većem ili manjem faznom zaostatku u odnosu na razvoj eksperimentalne, odnosno znanstvene psihologije.

Znanstvena psihologija postoji u Hrvatskoj od početka 1920-ih, kada je Ramiro Bujas (1879. – 1959.) osnovao prvi psihologijski laboratorij te je počeo uvoditi kolegije iz eksperimentalne psihologije na razini visokoškolske nastave. Potkraj 1920-ih uspio je osnovati Katedru za eksperimentalnu psihologiju (Pavlina, 1989.), tako da studij psihologije postoji duže od osamdeset godina.

Primijenjena psihologija u Hrvatskoj počela se primjenjivati 2. siječnja 1932., kada je pokrenuta Stanica/Savjetovalište za izbor zvanja pri Trgovinsko-obrtničkoj komori u Zagrebu (Matešić, 2010.). Bez obzira na dugu tradiciju rada u praksi, sve do donošenja Zakona o psihološkoj djelatnosti 2003. godine, psiholozi nisu imali status samostalne struke. Hrvatski je sabor na sjednici održanoj 14. ožujka 2003. godine jednoglasno donio Zakon o psihološkoj djelatnosti, koji je objavljen u Narodnim novinama broj: 47/03 od 25. ožujka 2003. godine.

Članak 25.

Psihološke testove i mjerne instrumente koje je Komora propisala kao psihološke mjerne instrumente (u nastavku: psihodijagnostička sredstva) mogu upotrebljavati psiholozi.

Komora određuje popis posebno zaštićenih psihodijagnostičkih sredstava. Posebno zaštićena psihodijagnostička sredstva zabranjeno je u cjelini ili u dijelovima preslikavati i na bilo koji način davati na uvid neovlaštenim osobama. Ova zaštita obvezuje psihologe, izdavače i distributere psihodijagnostičkih sredstava, korisnike psihodijagnostičkih sredstava, pomoćno osoblje, korisnike psiholoških usluga i sve druge sudionike u psihodijagnostičkom procesu.

Psihodijagnostička sredstva upotrebljavaju se sukladno standardima psihologijskog testiranja koje propisuje Komora. Psiholozi su slobodni u izboru psihodijagnostičkih sredstava i primjeni psiholoških metoda i tehnika u radu, osim kad su oni zadani u upravnom ili drugom pravnom propisu.

Upotreba psihodijagnostičkih sredstava protivno odredbama ovoga članka je kažnjiva.

Na temelju članka 60. Zakona o psihološkoj djelatnosti Hrvatsko psihološko društvo i Ministarstvo rada i socijalne skrbi osnovali su Hrvatsku psihološku komoru na osnivačkoj skupštini održanoj 15. studenoga 2003. godine.

Komora se brzo ustrojila osnivajući povjerenstva za različita područja psihološke prakse. Pri tome je Upravni odbor Komore izglasao niz različitih pravilnika. U

vezi sa psihološkim testovima koji se izrijekom spominju u članku 25. Zakona o psihološkoj djelatnosti, sastavljeno je Povjerenstvo za psihodijagnostička sredstva (Hrvatska psihološka komora, 2010.), koje je predložilo Pravilnik o kategorizaciji psihodijagnostičkih sredstava (Pravilnik, 2010), načinilo Katalog psihodijagnostičkih sredstava (Katalog, 2010.) te priredilo još neka druga akta. Povjerenstvo za psihodijagnostička sredstva HPK-a razvrstalo je testove u četiri kategorije: 'O', 'A', 'B' i 'C' (Pravilnik, 2010.).

U stručnoj literaturi vrlo je teško pronaći podatke o mogućem ukupnom broju psihologijskih testova. Sve se svodi na tvrdnje da postoji više desetaka tisuća sadržaja koji bi se mogli uvrstiti pod pojam psihologijskog testa. Oni se načelno dijele na postupke namijenjene istraživačkim potrebama, koji dominiraju u ukupnoj masi, i psihodijagnostička sredstva. Slično kao i u brojnim drugim zemljama Pravilnik o kategorizaciji psihodijagnostičkih sredstava HPK-a napravljen je u skladu sa smjernicama o razvrstavanju testova koje je razradila Američka psihološka udruga (Matešić, 2007., 2006.). (Matešić, 2007.).

Razvoj psihodijagnostičkih sredstava u Republici Hrvatskoj desetljećima je bio određen potrebama profesionalnog usmjeravanja. Glavninu ovih postupaka razvio je Zoran Bujas sa suradnicima, dok je nakladnik bio Republički zavod za zapošljavanje. Nakon osamostaljenja RH pojavili su se novi nakladnici.

U razdoblju prije stvaranja samostalne Republike Hrvatske objavljen je niz testova koji nisu imali regulirana izdavačka i/ili autorska prava. Sastavljanjem Kataloga psihodijagnostičkih sredstava Hrvatska psihološka komora podržava uporabu samo onih testova koji su u svima aspektima pravno valjani. Ipak, u ukupnom popisu psihologijskih testova koje su 2009. godine naši psiholozi naveli da ih rabe, ima i dalje onih koji su nam zaostali iz bivšeg vremena i koji su objavljeni na neregularan način. Nadamo se da će Hrvatska psihološka komora uspjeti promijeniti ovo stanje.

Literatura

- Evers, Arne; Muniz, Jose; Bartram, Dave; Boben, Dušica; Egeland, Jens; Fernandez-Hermida, Jose; Frans, Orjan; Gintiliene, Grazina; Hegemeister, Carmen; Halama, Peter; Iliescu, Dragos; Jaworowska, Aleksandra; Jimenez, Paul; Manthouli, Marina; Matešić, Krunoslav; Schittekatte, Mark; Sumer, H. Canan; Urbanek, Tomaš (2010). Attitudes of European psychologists on tests and test use: 2000 to 2009. Power Point Presentation. *The 7th Conference of the International Test Commission July 19-21, 2010*, Hong Kong (osebna komunikacija: 28. srpnja 2010.).
- Hrvatska psihološka komora (2010) Pretraženo: 2. kolovoza 2010., Dostupno na: http://www.psiholoska-komora.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=87&Itemid=73
- Katalog psihodijagnostičkih sredstava (2010).) Pretraženo: 2. kolovoza 2010., Dostupno na: http://www.psiholoska-komora.hr/index.php?option=com_docman&task=view_category&Itemid=49&subcat=13&catid=82&limitstart=0&limit=5
- Matešić, Krunoslav (2010). *Psihodijagnostička sredstva*. Jastrebarsko - Osijek: Naklada Slap i Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku.
- Matešić, Krunoslav (2007). O problemima kvalificiranosti korisnika psiholoških testova. U J. Lopižić (ur.): *Prevenција - (re)habilitacija - psihoeukacija - kroz interdisciplinarnost* (14-17). Cavtat: Hrvatsko psihološko društvo, Društvo psihologa Dubrovnika.
- Matešić, Krunoslav (2006). Mjerenje ljudskih potencijala u Hrvatskoj od početka do danas, u J., Jelčić, J. Lopižić, G. Lugović, Z. Sušan, Z. (ur.): *Ljudski potencijali kroz ljudski vijek* (str. 9-10) Vodice: Hrvatsko psihološko društvo i Društvo psihologa Šibenik.
- Matešić, Krunoslav (1999). Aktualni problemi testova i testiranja u Republici Hrvatskoj: Rezultati EFPPA-ine ankete. *Suvremena psihologija*, 2, 1-2; 115-126.
- Muniz, Jose; Bartram, Dave; Evers, Arne; Boben, Dušica; Matešić, Krunoslav; Glabeke, Kathia; Fernandez-Hermida, Jose R.; Zaal, Jac N. (2001). Testing Practices in European Countries. *European journal of psychological assessment*, 17, 3; 201-211.
- Pavlina, Želimir (1989). Bujas, Ramiro. U *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 2 – Bj – C. (str. 451-453). Zagreb: JLZ „Miroslav Krleža“.

Pravilnik o psihodijagnostičkim sredstvima (2010). Pretraženo: 2. kolovoza 2010., dostupno na: http://www.psiholoska-komora.hr/index.php?option=com_docman&task=view_category&Itemid=49&order=dmdate_published&ascdesc=DESC&subcat=3&catid=69&limit=5&limitstart=15

Zakon o psihološkoj djelatnosti. *Narodne novine br.:* 47, 25.03.2003.

PRILOG 1. Rang-lista 10 najčešće rabljenih psihodijagnostičkih sredstava u 17 europskih zemalja 2009. godine. N(selektionirani uzorak) = 5287. (preuzeto iz Evers i sur., 2010., str. 17)

1. WISC - Wechslerov test inteligencije za djecu	27%
2. WAIS - Wechslerov test inteligencije za odrasle	19%
3. MMPI - Minnesota multifazični inventar ličnosti	13%
4. Raven - Ravenove progresivne matrice	12%
5. 16PF - Cattellov Upitnik 16 faktora ličnosti	9%
6. BDI - Beckov upitnik depresije	7%
7. SCL-90 - Derogatisova ček lista	7%
8. Rorschach - Rorschachove mrlje	5%
9. MCMI - Millonov klinički višeosni inventar	5%
10. NEO-PI-R - NEO upitnik ličnosti - revidirani oblik	4%

The Frequency of Use of Psychodiagnostic Instruments in the Republic of Croatia – a Review of the Current Situation

Summary

The European Federation of Psychological Associations (EFPA) has a Standing Committee on Tests and Testing (SCTT) which conducted a survey of psychologists in 17 member nations during 2009. The results will be collectively analyzed and published. Those conducting surveys in individual countries were permitted to analyze and publish their results.

The survey consisted of 33 questions. Electronic surveys were organized in some countries, while 1700 printed survey forms were distributed in the Republic of Croatia. A total of 327 surveys (19.23%) were returned. A total of 12606 replies were returned in all 17 nations. Four hundred randomly selected answers were chosen in the large countries, thus 5287 answers were statistically processed.

EFPA conducted a similar survey in 1999 (Muniz et al., 2001) when Croatia was also among the participants.

Responses to only one question are analysed in this paper: "Name the 3 tests you most frequently use in your work."

In view of the fact that the same question was posed in both surveys, the current results enable the comparison with the state of affairs 10 years ago. Six tests mentioned in the 1999 survey also appear in the 2009 survey conducted in Croatia, thus placing Croatia among nations with a stable list of frequently used psychodiagnostic instruments.

Keywords: psychological tests; psychodiagnostic instruments; psychodiagnostics; applied psychology.

Dr. sc. Krunoslav Matešić
Filozofski fakultet, Centar za obrazovanje nastavnika
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb
kmatesic@ffzg.hr